УДК 82.091(051.2)

Н.Р. Вахитов

«ТӨРЕК ДӘРНӘГЕ» (1911–1912) МӘҖМУГАСЫНДА ТАТАР ӘДИПЛӘРЕНЕҢ МӘКАЛӘЛӘРЕ

Данная статья посвящена историко-литературному анализу публикаций татарских интеллектуалов в османском журнале «Тюркский союз» («Төрек дәрнәге»), который издавался в Стамбуле в 1911–1912 годах под идейным руководством Юсуфа Акчуры. Исследование анализирует его центральную миссию: научное оформление и популяризацию идеологии тюркизма посредством изучения истории, языка и культуры всех разрозненных тюркских народов. Особое внимание уделяется статьям интеллектуалов, прибывших из Российской империи. Муса Акъегетзаде опубликовал «Пословицы на казанском татарском диалекте». Эта работа рассматривается как призыв к сравнительному лингвистическому анализу, направленному на укрепление межтюркских культурных связей. Гаяз Исхаки представил «Очерк истории татарской литературы», где предпринята одна из первых попыток периодизации татарского литературного процесса, охватывающего период с момента падения Казанского ханства (1552 г.) до начала XX века. В заключении подчеркивается ключевое значение журнала «Тюркский союз» как платформы, на которой российские тюркские народы были впервые интегрированы в общеосманский культурный и политический дискурс тюркизма, что способствовало их взаимному познанию и сближению.

Ключевые слова: «Тюркский союз» («Төрек дәрнәге»), Юсуф Акчура, Муса Акъегетзаде, Гаяз Исхаки, тюркизм, периодизация татарской литературы, пословицы, реформа языка.

This article presents a historical and literary analysis of the publications by Tatar intellectuals in the Ottoman journal “Türk Derneği” (Turkish Union), which was published in Istanbul between 1911 and 1912 under the ideological leadership of Yusuf Akçura. The research contextualizes examines its central mission: the scholarly formulation and popularization of the ideology of Turkism through the study of the history, language, and culture of all fragmented Turkic peoples. Particular attention is paid to the articles contributed by intellectuals arriving from the Russian Empire. Musa Akyigitzade published “Proverbs in the Kazan Tatar Dialect”. This work is viewed as a call for comparative linguistic analysis. Ayaz İshaki presented “An Outline of the History of Tatar Literature”. His article undertook one of the first attempts at periodization of the Tatar literary process, covering the era from the fall of the Kazan Khanate (1552) to the beginning of the 20th century. In conclusion, the key significance of the journal “Türk Derneği” is underscored as the platform where Turkic peoples from Russia were first integrated into the pan-Ottoman cultural and political discourse of Turkism, thereby promoting mutual understanding and rapprochement.

Keywords: Türk Derneği, Yusuf Akçura, Musa Ayigitzade, Ayaz İshaki, Turkism, periodization of Tatar literature, proverbs, language reform.

Русиядә реакция ныклап тамыр җәя барган бер чорда, 1908 елның көзендә Госманлыда II Мәшрутият (конституцион монархия) дәвере башланып китә. Нәкъ шушы чорда Истанбулга килгән Йосыф Акчура

үзенең күптәнге идеалларын («төрекчелек») тормышка ашыру эшенә керешә. Хөррият җилләре искән шушы көннәрдә бер-бер артлы төрле җәмгыятьләр, оешмалар, берлекләр корыла башлый. Йосыф Акчура җитәкчелегендәге бер төркем зыялылар «төрекчелек» мәсләгенең беренче оешкан формасы – «Төрек дәрнәге» җәмгыятенә нигез салалар. 1909 ел башында «Сыйрател мөстәкыйм» мәҗмугасында җәмгыятьнең 21 маддәлек низамнамәсе дә басылып чыга. Беренче маддәдә үк «фәкать гыйлем белән шөгыльләнгән бер җәмгыять» икәнлеге билгертелгән «Төрек дәрнәге»нең максаты: «Төрек исеме белән аталган бөтен кавемнәрнең үткәндәге һәм хәзерге әсәрләрен, эш-хәлләрен һәм яшәгән мохитләрен өйрәнү вә өйрәтү, ягъни төрекләрнең борынгы әсәрләрен, тарихын, телләрен, һәртөрле гыйлемнәрен вә әдәбиятын, этнография һәм этнологиясен, иҗтимагый хәлләрен һәм хәзерге мәдәниятләрен, төрек мәмләкәтләренең иске вә яңа географияләрен төпченеп көн яктысына чыгару, бөтен дөньяга таныту; шулай ук телебезне ачык, садә, гүзәл гыйльми тел булырлык дәрәҗәгә җиткерү һәм имласын да шуңа муафикъ итеп төзү» – дип игълан ителә.

1911 елда җәмгыять әгъзалары тарафыннан «Төрек дәрнәге» исемле айлык мәҗмуга нәшер ителә башлый. Ләкин Йосыф Акчураның фикри җитәкчелегендә чыккан бу мәҗмуга озын гомерле булмый. 7 саны чыкканнан соң, 1912 елда оештыручы үзәге таркалу сәбәпле, тукталып кала. Шулай да бер кабынган учак сүнми. «Төрек дәрнәге»ндә бөреләнгән идеология артабан шул ук зыялылар тарафыннан «Төрек йорты» һәм «Төрек учагы» кебек җәмгыятьләр эшендә, бигрәк тә Йосыф Акчураның тагын бер мактанычы – «Төрек йорты» мәҗмугасында ныклап торып үстерелә, тармаклана.

«Төрек дәрнәге»нең беренче санында басылган 14 маддәлек «Бәяннамә» (декларация)дә белдерелгәнчә, җәмгыятьнең һәм аның нашире әфкяре булган мәҗмуганың иң төп максатларының берсе сибелеп яшәгән төрек кавемнәрен бер-берсе белән таныштыру («Чувашлар» З. Бәшири, «Турфанда археологик табышлар» Н. Гасыйм, «Төрекмән җирендә...» М.Әмин), бер-берсенә якынайту, үзара аңлашып яшәрлек дәрәҗәгә җиткерү булганлыктан, төрки телләрнең тарихы, борынгы уртак әдәбияты («Солтан Вәләд хәзрәтләренең төрекчә шигырьләре», «Төрекчә гаруз», «Татар әдәбиятының тарихчасы»), иске лөгать китаплары (Ибн Мөһәннә сүзлеге), имла кагыйдәләре, тел-алфавит реформасы («Төрки теленең язуын ислах кылу, имлясын эшләп чыгару...», «Төрекчәдә хәзергә кадәр кулланылган имла кагыйдәләре», «Төрекчәне садәләштерү», «Телебез», «Төрек саннары», «Госманлы төрекчәсендә басым», Аһәң (сингармонизм) кануны», «Яңа язма һәм әлифбасы», «Тасвиры әфкяр һәм әлифбабыз») кебек темаларга аеруча зур урын бирелә. Оешып җиткән редакциясе, даими хезмәткәрләре булмау сәбәпле күбрәк гыйльми-әдәби альманахны хәтерләткән мәҗмугада «Төрек дәрнәге» җәмгыятенең төрле декларацияләре («Төрек дәрнәге бәяннамәсе», «Төреклекне танып-белү тиеш», «Җәмгыять әгъзалары исемлеге», «Төрек дәрнәге рәсми теркәлү узды», «Шөгъбәләребезгә»), кечкенә күләмле әдәби әсәрләр, күренекле азәрбайҗан

зыялысы Мөхәммәд Әминнең ялкынлы публицистик мәкаләләре («Мәгариф җәлладларына!», «Син зар елый башлауга..»), госманлы энциклопедисты Бурсалы Мөхәммәд Таһирның әдәби биографик очерклары («Гашыйк паша», «Хибри Гали әфәнде»), Франция ориенталисты Бернар Кара де Воның Италиядә табылган этруск язмалары турындагы мәкаләләр циклы һәм башка күп кенә публикацияләр, шул исәптән, татар зыялыларының, Русия шәркыятчыларының да күзәтү-таныту характерындагы берничә мәкаләсе басылып чыга. Болар:

1. Акъегет улы Муса. Казан татар шивәсендә мәкальләр. (№ 2)
2. Владимир Гордлевский. Мәшһүр рус шәркыятчыларыннан Радлов. (№ 3).
3. Казанлы Гаяз. Татар әдәбиятының тарихчасы. (№ 5)
4. Йосыф Акчура угылы. Яңа табылган иске бер төрек шәһәре. (№ 5)
5. Русияле мишәр угылы Зариф Бәшири. Чувашлар I. (№ 7)
6. Радловның юбилее. «Төрек дәрнәге». (№ 1)

Муса Акъегет. Казан татар шивәсендә мәкальләр.

Мәҗмуганың 2 нче санында Муса Акъегетнең «Казан татар шивәсендә мәкальләр» исемле җыйнак кына язмасы урын алган. Мәкалә Пешт каласында басылган «Казан татар мәкальләре» китабыннан алынган бер мисал үрнәгендә мәкальләрнең тарихи-мәдәни кыйммәте, төрки халыклар арасындагы тыгыз бәйләнешне күрсәтү җәһәтеннән әһәмияте бәян ителә.

Муса Акъегет XX гасыр башында ук аерым төрки телләрне, диалектларны өйрәнү кирәклеген күтәреп чыга. Чагыштырма анализ ярдәмендә бу телләрнең үсеш-үзгәреше, үзара мөнәсәбәтләре, бер-берсенә йогынтысын ачыкларга өнди.

Гаяз Исхакый. «Татар әдәбиятының тарихчасы».

Мәҗмуганың 5 нче санында Гаяз Исхакыйның «Татар әдәбияты тарихчасы» исемле күзәтү-таныту характерындагы мәкаләсе урын алган. Бу – әдипнең сөргеннән качып, Истанбулга килгән чоры. 1909–1911 елларда ул «Сыйрател мөстәкыйм», «Сәнин» кебек башка матбугат органнарында да тел мәсьәләсе, Русия татарлары, милли әдәбият (хикәя-шигырь), театрның шул дәвердәге хәле турында мәкаләләр бастырып чыгара. [«Тел мәсьәләсе», Сыйрател мөстәкыйм (1909); «Тел мәсьәләсе турында», Сыйрател мөстәкыйм (1909); Русия мөселманнары: татарлар, Сыйрател мөстәкыйм (1909); «Шималь төрекләренең яңа әдәбиятында хикәя, театр вә шигырь», Сәнин (1911)] «Төрек дәрнәге» ндә басылган язмада 1552 елда дәүләтен җуйган мәлдән башлап XX йөз башларына кадәр татар әдәбиятының язмышына кыскача күзәтү ясала. Гаяз Исхакый татар әдәби тәнкыйтендә беренчеләрдән булып әдәби процессны чорларга бүлеп анализлый.

Мәкаләнең исеменнән дә күренгәнчә, Гаяз Исхакый Идел-Урал буе, Себер һәм, гомумән, эчке Русия җирләрендә таралып гомер иткән халыкның әдәбиятын бөтен төрек галәменә «татар әдәбияты» дип таныта.

Шушы ике мәкаләнең госманлы төрек теленнән хәзерге татар әдәби теленә тәрҗемәсен тәкъдим итәбез.

Казан татар шивәсендә мәкальләр

Иҗтимагый, кауми, җәгърафи, тарихи һәм башка 5–10 төрле нoктаи нәзардан галәм хәлләрен тикшереп, аннан кешеләргә файдалы нәтиҗәләр чыгару өчен, мәдәниятле илләрнең һәрберсе берәр фән тармагына хезмәт итү нияте белән күпләгән гыйльми җәмгыятьләр булдырган бер чорда, һәркайсы үзенә муафикъ берәр мәсләк сайлаган галим-голәма сыйныфы да, гомум инсаният өчен файдалы казанышларга ирешеп, җиһанның гыйлем вә мәгърифәт хәзинәсен көннән-көн баетып киләләр.

Ошбу эзләнү вә тикшеренүләр җөмләсеннән «Төрек җәмгыяте» өчен иң файдалы вә мәсләгенә иң ярашлы булганы – мисье Фозет тарафыннан Пешт каласында нәшер ителгән «Казан татар мәкальләре» исемле бибәһа әсәрдер. Төрек теле шивәләренә кагылышлы әсәрләрне аеруча кыйммәтле һәм әһәмиятле иткән нәрсә исә – ул шивәләрнең төрек кавемнәре арасындагы бәйләныш вә мөнәсәбәтләрне күрсәтеп килүләрендә, әйтергә яраса, төрекләрнең тел җәһәтеннән ни төсле үзгәрешләр кичергәнлеген бәян итүләрендә.

Төрекчәнең үсеш-алгарышы да теләсә кайсы телнең үзгәреше кебек үк мәдәни аландагы тәрәккыйга бәйле һәм мәгънәне төгәлрәк вә тулырак аңлату ихтыяҗы сәбәпле барлыкка килгән киңәюдән, колач җәюдән гыйбарәттер. Шушы уңайдан, бер телнең үсеше мисалында барча телләр өчен уртак булган камилләшү канунын ачыклап килгән бик күп яңа материал китерергә мөмкин.

Инде мәкальләрнең үзләренә килсәк, Казан шивәсендәге һәрбер мәкальнең үзгә кавемнәрдәге сыңарлары кебек үк, меңьеллык тормыш тәҗрибәсеннән алынганлыгы аермачык күренеп тора.

Мәкальләрне атадан угылга, буыннан буынга күчеп килгән һәм тормышның ачы-татлы тәҗрибәләрен үз эченә алган хакыйкатьләр дип карарга кирәк. Бу хосус мәкальләрнең барысы өчен дә уртак. Асыл максатыбыз исә төрек кавеменең бер ботагы булган татарларның мәкальләрен тикшерүдән гыйбарәт. Беренче мәкалебез:

«Авылыңда ни барын башка авылдан сора, өеңдә ни барын күршедән сора».

Бу мәкальне яхшылап тикшереп карасак, иң элек казанлы бер татар белән сиваслы бер төрек арасында каумият җәһәтеннән берлек барлыгын күрәбез. Моңа тел-лөгать анализы ярдәмендә ирешәбез. Тел анализы нәтиҗәсендә ачыкланган хакыйкать исә ике икең дүрт булган кебек катгый дәлил исәбендә йөри. Мәкальнең башындагы «авыл» сүзе – иске төрекчә бер сүздер. Кыргыз вә Казан шивәсендә «köy» мәгънәсен белдерә. Иске төрекчәдә дә мәгънәсе шул. Бу хәлдә «авылыңда» тәгъбиреннән «senin köyünde» мәгънәсе чыгадыр. «Ни» «ne» дигәнне аңлата. Бу ике сүз арасында аерма юк диярлек. Казанлылар «ни» дип сөйләгәнне, госманлы төрекләр «ne» дип әйтәләр. Бу ике сүзнең бер үк кавемгә хас икәнендә бернинди шик булмаса кирәк. Шулай итеп, «köyünde ne» мәгънәсе хасил булды.

Бүген казанлыларның бер ише «вар» дип сөйләшәләр, кайсылары исә (б) авазы белән «бар» диләр. Икесендә дә мәгънә бер үк. «Ни барын» – «ne varı», ягъни «ne var, ne yok» икәнен белдерә. «Башка авылдан сора» дигәне «başka köyden sor» икәнлеге өстәмә аңлатуга мохтаҗ түгел.

Авылыңда ни барын башка авыллардан сора, үз авылдашларыңнан түгел.

«Өеңдә ни барын күршеңнән сора» җөмләсенең мәгънәсе дә күз алдында. Монда тик «күрше» сүзенә генә бераз аңлатма биреп китү кирәктер. «Күрше» – «күреш-» (күрешмәк) тамырыннан килә. Иң еш күрешелгән кеше кем булыр? Билгеле инде «komşu» булыр. Аннан да ешрак кемне күрәбез тагын? Димәк, Казан шивәсендә күрше – «komşu була. Шул рәвешле, «өеңдә булганны күршеңнән сора» мәгънәсе аңлашыла. Мәкальнең тулаем мәгънәсе: «Köyünde olanı başka köye sor, evinde olanı komşuya sor» булып чыга.

Акъегет улы Муса
Төрек дәрнәге. 1911. № 2. Истанбул

Татар әдәбиятының тарихчасы

1552 милади елында, руслар Казан ханлыгын идарәләре астына алган чакта, татарларның әдәбияты ни дәрәҗәдә булганы мәгълүм түгел. Руслар Казанның күпчелек голәмасын кылычтан үткәргәнгә, мәдрәсәләрен, мәчетләрен хәрабә хәленә китергәнгә һәм Казанның барча мөселман халкын шәһәрдән сөреп чыгарганга, боларның мәдәнияте вә әдәбияты хакында бүгенгә кадәр ышанычлы тарихи документлар табылганы юк. Гаскәре, сәүдәсе һәм мәдәнияте булган бер милләтнең үзенә күрә бер әдәбиятының булуы да табигыйдер.

Татарлар гыйлем эстәү нияте белән Бохара якларына сәфәр кылалар һәм шунда алган мәгълүматлары белән милләттәшләрен агарту юлына басалар. Бохарадан тәсаувыфка һәм дингә кагылышлы китаплар алып кайталар. Зыялы даирәләрдә Бохара ысулы дин белеме җәелгән шикелле, гади халык арасында да Бохарадан китерелгән «Сөбәтел гаҗизин», «Морадел гарифин» вә «Өстевани» кебек китаплар күренгәли башлый.

Бу китаплар язма нөсхәләр хәлендә йөргәнгә, аларның таралышы бик чикле даирәдә кала. Халык исә ачык аңлаешлы тел белән язылган баһадир хикәяләре, «Хан кызы» кыйссалары белән юанып яши.

XIX гасырның башында Казанда тәүге мәртәбә «Азия матбагасы», гарәп хәрефләре китертеп, Казан байларының булышлыгы белән Изге Коръәнне бастыра. Шушы вакыттан башлап, татарларның әдәбияты яңа дәвергә керә. Әкренләп матбага эше алга китә. Коръәннән башка дин китаплары, догалыклар, тылсымнар басыла башлый. Бераз соңрак Языҗы угылы Мөхәммәднең «Мөхәммәдия» исемле шигырь диваны нәшер ителеп, иске төрек шигырьләре тарала. Торабара баһадир хикәяләре, пәйгамбәр, әүлия кыйссалары нәшер ителә. Китап сәүдәсе җәелеп китә. Сәүдәгәрләр Истанбул, Мисыр, Һинд илләре белән эш итәргә тотына. Бу гасыр китапларының барысы да

иске чыгтайча. Язуы госманлыча булганга, боларның күбесен халык рәтләп аңлап җиткерми иде. Шуңа күрә халык аңлаган телдә китаплар нәшер итү табигый бер ихтыяҗ булып килеп басты. Бу хәрәкәт XIX гасырның беренче яртысының ахырларына таба башланып китте. Иң әүвәл Рәхмәтулла Әмирханов исемле бер зат 1841 елда кырык еллык бер рисалә нәшер итте, аннан соң Габдрахман Ильяс угылы татар тормышы турында берничә рисалә бастырды. Ләкин халкыбыз ул чорда мондый хезмәтләрнең кадерен белмәгәнгә, яз фасылында мәйданга чыккан шушы әдәбият чәчәкләребез җаһиллек караңгылыгында шиңде. Беренче мөхәррибебез фәкыйрьлек вә юксыллык сәбәпле үпкә чиренә бирешеп, әдәбият галәменнән читләшергә мәҗбүр булды. Габдрахман урынына бөек мөхәррирләребездән Габделкаюм Насыйри әфәнде кичте. Бу зат хәлебезнең мөшкеллеген яхшы белгәнгә һәм котылу юлының Яурупа мәдәниятен кабул итүдә икәнлегендә шөбһәсе булмаганга, татар теленә урысчадан фәнни рисаләләр тәрҗемә итәргә, дәрес китаплары язарга, ел саен календарьлар бастырып таратырга тотынды. Ләкин моның хезмәте тәнкыйть ителгәнгә һәм голәмабыз арасында абруе булмаганга, кырык еллык әдәби эшендә һичбер вакыт мантымады, һичбер вакыт үзенең бөек хыялларын халыкка төшендерә алмады. Бу олуг мөхәррибебез дә язган әсәрләре белән тулы китапханәсен калдырып, фәкыйрьлек вә мескенлек эчендә вафат булды.

Габделкаюм Насыйри язган әсәрләр гаять күп булып, хәзергә боларның һәммәсен санап төшү өчен кулымда җитәрлек мәгълүмат булмаганга, иң әһәмиятлеләренә генә туктылып узам. Җәгърафия, тарих, зоология, ботаника, геология, геометрия, хисап, физика хакында аерым-аерым китаплары булган кебек, әхлактан да берничә китабы, балалар өчен уку китаплары, әлифбалары бар иде.

Моннан башка татар әдәбиятының бөтен үрнәкләрен туплаган (Фәвакиһел җөләса) исемле китабы бардыр ки, бу китапта әдәбият, шигырь, хикәя, иске кыйссалар, халык җырлары, мәзәкләре җыеп бирелгән, барысы да бик яхшы сурәттә язылган.

Габделкаюм Насыйри – телебез өчен зур хезмәт башкарган адәмнәребездәндер. Ул калдырган (Ләһҗәи татари) исемле лөгать китабы безнең әдәбиятыбызның иң беренче олы әсәре икәнендә шөбһә юк. Бу зат никадәр әсәрләр калдырган булса да, язган теле гәрчә татар теле исә дә, өслүб җәһәтеннән бик аңлаешсыз язганга һәм иске чыгтай ысулыннан аерыла алмаганга, бу мөхәррибезнең әсәрләре әдәбиятыбызга үрнәк булачак дәрәҗәдә түгел иде. Бу сәбәптән татар әдәбиятының мөстәкыйль бер юлдан хәрәкәт итүе һәм татар теленең әдәби тел булып китүе өчен хикәяләр, новеллалар, хәтта романнар язган мөхәррирләргә вә шагыйрьләргә ихтыяҗ бар иде. Табигый буларак бу мөхәррир вә шагыйрьләр тырышлыгы белән татар теле ислах ителеп, татар әдәбияты мәйданга киләчәк иде...

«Йосыф», «Кисекбаш», «Ахырзаман», «Тутыйнамә», «Фәзаилешшөһүр», «Сөбателгаҗизин», «Сәйфелмөлек», «Мөхәммәдия» вә шуңа охшаш китаплар гасырыбызның башлыча әдәби әсәрләре иде.

Бу китаплар баһадирларның хикәяләреннән гыйбарәт булганга яки суфиларның әхлагын өйрәтү өчен язылганга, табигый инде, укучыларының зиһеннәрен иске гасырларга таба юнәлтеп, иске гасырларны күз алдына китереп бастыра иде. Яисә аларны суфилар мәйданына ташлап, чынбарлыкка тулаем капма-каршы булган бер хыял галәменә күчерә, шул дөньяда яшәтә һәм аларга башка галәмдә сәгадәтләр вәгъдә итә иде.

Яшәгән мохитләре китапларда укыган тормышка бер дә охшамаганга, хәятлары табигать белән һич тә яраша алмаганга, әдәбият күрсәткән суфи әхлагын гамәлгә ашыру мөмкин булмаганга, тормыш белән әдәбият арасында зур каршылык бар иде. Нәтиҗәдә, укучылар әдәбиятны аңламады, әдәбият аларга юл күрсәтүче була алмады.

Габделкаюм Насыйри да әдәбият белән тормыш арасындагы бу каршылыкны җиңә алмаган, хәят белән әдәбият арасындагы бушлыкны тутырудан гаҗиз калган иде. Тормышыбыздагы төрле мәсьәләләр һәрдаим җавап көткәнгә, хәятыбыз мохитебез булган Русия хәятына ияреп яурупалашуга таба йөз тотканга, шушы яшәешебездән алып язылган әсәрләргә зур ихтыяҗ бар иде.

Ул чорга кадәрге тормышыбыз буталчык, чуалчык булганга һәм укымышлы сыйныф иске әдәбият тәэсире астында яшәп, бөтен яшәешебезне иске тарафка борырга тырышканга, табигый инде, иске хәят һәм аның тарафдарлары белән яңа хәят вә тарафдарлары арасында каты низаглар, гаугалар, талашлар булачак иде. Вә табигый буларак яңа хәят тарафдарлары иң башта иҗтимагый фикеребез юлбашчылары булган дин голәмасы белән бәрелешкә керәчәк һәм аларның тормышкөнкүрешләрен, гадәт-йолаларын тәнкыйть итәчәк вә психологияләрен чеметергә, хәтта мыскыллап көләргә тотыначак иде. Чыннан да шулай булып чыкты. Татар әдәбиятының икенче дәвере тормышыбызны тәнкыйтьтән, аерым алганда голәма сыйныфына һөҗүмнәрдән башланып китте. Бу дәвердә әдәбиятыбызның психологиясе тел вә мәсләк җәһәтеннән әүвәлге дәвергә бер дә охшамаганга, шушы чордан башлап татар әдәбияты мөстәкыйль бер әдәбият хәлен алгандыр. Бу дәвер хакындагы фикерләребез башка бер мәкаләдә ачыкланачак.

Казанлы Гаяз
Төрек дәрнәге. 1911. № 5. Истанбул

Басмага әзерләде:

Вахитов Наил Ринат улы,
ТР ФА Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият
һәм сәнгать институты аспиранты

К печати подготовил:

Вахитов Наиль Ринатович,
аспирант Института языка, литературы
и искусства имени Г. Ибрагимова АН РТ

bigey4052@gmail.com